

UDK: 001.891:316.728(497.1)
001.891:316.3(497.1)
Pregledni članak
Primljeno: 9. 11. 2014.
Prihvaćeno: 19. 11. 2014.

Nova istraživanja svakodnevice i društveno-kulturne povijesti jugoslavenskoga socijalizma*

IGOR DUDA

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, Republika Hrvatska

Već desetak godina traje povećano zanimanje za istraživanjem povijesti socijalističkoga razdoblja. Takav se trend može zamijetiti u historiografiji, srodnim humanističkim znanostima i muzeologiji, kako u Hrvatskoj tako i u inozemstvu. Povećava se broj istraživanja i količina objavljene literature iz područja društvene i kulturne povijesti te povijesti svakodnevice pri čemu hrvatski povjesničari svojim radom do određene mjere prate kretanja u većim historiografijama te nastoje voditi računa o svježini tematike i metodologije koja ih usmjerava prema interdisciplinarnosti. Isto čini i muzejska djelatnost te je tijekom posljednjih desetak godina ostvaren veći broj izložaba, među kojima su mnoge rezultat znanstvene i kulturne suradnje na postjugoslavenskom prostoru. Među nastojanjima za jačanjem istraživanja socijalističkoga razdoblja jest i osnivanje Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma (CKPIS) pri Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli 2012. godine. Desetak godina novoga vala u istraživanju jugoslavenskoga socijalističkog društva, kulture i svakodnevice dovoljno je dugo razdoblje za podvlačenje crte i ocjenu stanja struke.

Ključne riječi: historiografija, humanističke znanosti, muzeologija, socijalizam, svakodnevica, društvena povijest, Hrvatska, Jugoslavija.

Posljednjih desetak godina hrvatsku je znanost i kulturu zahvatio val zanimanja za socijalističko razdoblje. Uzroci ove promjene leže kako u prošlosti vrijednoj istraživanja tako i u sadašnjosti koja s odmakom i odgodom sazrijeva, mijenja svoju percepciju i interpretaciju nedavne i još uvijek žive i osjetljive povijesti, koja će takvom ostati sve dok postoje oni koji su joj bili izravni akteri i svjedoci. U istraživanju i interpretaciji morala bi ipak pomoći činjenica da je u Hrvatskoj vrijeme od kraja Drugoga svjetskog rata 1945. do prvih višestranačkih izbora 1990. sada već potpuno zatvoreno razdoblje iza kojeg je uslijedila umnogome drugačija povijesna epizoda. Usprkos nekim pravnim kontinuitetima, zapravo više nema ni ondašnje države, ni vladajuće stranke, a u međuvremenu se dogodila i smjena generacija. Čini se zato da osjetljivost pojedinih

* Ovaj članak izvorno je objavljen u *Tabuli*, časopisu Odjela za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, br. 12/2014. Uredništvo *Časopisa za suvremenu povijest* odlučilo je članak ponovno objaviti u ovom broju našeg časopisa budući da se sadržajem uklapa u temu kojoj je posvećen ovaj broj našeg časopisa.

tema uvelike slabi, a taj bi se proces s većim vremenskim odmakom morao povećavati. S druge strane, neke teme treba dohvatiti čim prije, dok još ima svjedoka vremena i onih koji bi se čitajući povijest u njoj mogli prepoznati.

Metoda usmene povijesti, koja računa na žive svjedoke, samo je jedan od mogućih izvora, često upitnih jer govori o sadašnjosti koliko i o prošlosti koju propituje. Povijesnih izvora nastalih u vremenu koje se obrađuje nikako ne nedostaje jer je – usprkos njihovom namjernom uništavanju ili slučajnom gubitku – suvremena povijest i dalje razdoblje s najvećom količinom sačuvanoga gradiva. Pisani izvori, od službenih spisa preko tiska do neslužbenih privatnih bilježaka, potom fotografije, zvučni i filmski zapisi, dokumentarni i igrani, književna i djela svih drugih umjetnosti te predmeti materijalne kulture vjerojatno uvelike iscrpljuju popis gradiva koje povjesničari i povjesničarke uzimaju u obzir. Državni arhivi, knjižnice, muzeji, radiotelevizijske arhive i filmske kinoteke, arhive poduzeća i osobne ostavštine vjerojatno su sva mjesta na kojima izvore treba tražiti, a četvrt stoljeća od kraja socijalizma vrijeme je kada bi povjesničarima, koji poštuju pravila svoje struke, sva vrata morala biti otvorena. Mnogo je izvora pregledano, no još više ih čeka na arhivsku obradu i povjesničarsku interpretaciju.

Pomaka u hrvatskoj historiografiji i humanistici svakako ima. Štoviše, oni vjerojatno i nehotice slijede svjetski trend koji je, kada je riječ o istraživanju povijesti socijalističkih zemalja srednje i istočne Europe, u devedesetima krenuo od tamnijih strana državnosocijalističkih i sovjetskih režima te njihovih totalitarističkih praksi, da bi se poslije 2000. godine usmjerio prema društvenoj, kulturnoj i svakodnevnoj tematici. Pitanja aktualna devedesetih nikako nisu napuštena u europskim historiografijama, no okretanje od politike prema svakodnevici – upotrijebi li se ta najjednostavnija i ne uvijek prihvatljiva podjela – unijelo je u historiografiju dobrodošlu tematsku i metodološku svježinu, interdisciplinarni pristup i lakšu komunikaciju s drugim humanističkim, ali i društvenim znanostima. Raspon mogućih istraživačkih pitanja vrlo je širok. Iako je njihova podloga poglavito politička ili gospodarska, opravdanost prisutnosti u društvenoj i kulturnoj povijesti moraju se priznati temama poput Hladnoga rata, nesvrstanosti, samoupravnog i tržišnog socijalizma, Zlatnoga doba i gospodarskih čuda, obnove i izgradnje, deagrarizacije i industrijalizacije, privrednih reformi, stabilizacije i inflacije, političkih sloboda i sustava represije. Doslovno svaka od navedenih tema ima svoje odraze u povijesti svakodnevice i može se zahvatiti njezinom istraživačkom metodologijom. Vrijedi to i za niz kultova na kojima je jugoslavenski socijalizam počivao i koji nikako ne bi smjeli biti predmet samo političko-povijesne analize: kult radničke klase, bratstva i jedinstva, Narodnooslobodilačke borbe, Josipa Broza Tita, oslobođenja i novoga početka. Cijeli je niz tema koje se mogu svesti pod zajednički modernizacijski nazivnik, a podrazumijevanju složene fenomene i procese: urbanizacija, društvena (ne)jednakost, položaj žena u obitelji i društvu, nove granice u odnosu javnog, privatnog i tajnog na području raznih društvenih praksi, odnos radnog i slobodnog vremena, oblikovanje (post)industrijske kulture, razvitak kulture mladih, popularne i potrošačke kulture u specifičnom međunarodnom položaju između Istoka i Zapada te u unutarnjem jugoslavenskom stanju mentaliteta koje je sezalo od entuzijazma do

depresije. Neke su od ovih tema tek načete, mnoge i dalje ostaju netaknute. Posebno su pak područje postsocijalizam i tranzicija, područja kulture sjećanja i nostalgije.

Desetak godina novoga vala u istraživanju jugoslavenskoga socijalističkog društva, kulture i svakodnevice dovoljno je dugo razdoblje za podvlačenje crte i stavljanje učinenog na okup, što je i cilj ovoga kratkog pregleda stanja struke.

Historiografija i humanistika o socijalističkom društvu i svakodnevici

Pregled recentne literature o socijalističkoj svakodnevici možda je dobro započeti s pregledima hrvatske suvremene povijesti za kojima bi mogli posegnuti studenti i početnici. U hrvatskoj historiografiji monografija Zdenka Radelića jedina je koja se od korica do korica, na sedam stotina stranica, bavi isključivo političko-društvenim osnovama socijalističkoga razdoblja.¹ Prije nje postojali su među sobom strukturno bitno različiti pregledi dvadesetoga stoljeća Dušana Bilandžića i Hrvoja Matkovića, a dvije godine poslije Radelićeve pojavila se monografija Ive Goldsteina kao dopunjen i prerađen tekst izdvojen iz njegovih ranijih općih pregleda hrvatske povijesti.² Godinu kasnije objavljen je hrvatski prijevod studije Sabine P. Ramet o trima Jugoslavijama, no vrijednih studija iste autorice ima još.³ Radi produblivanja znanja o unutarnjopolitičkom, vanjskopolitičkom ili gospodarskom kontekstu socijalizma dobro je posegnuti za starijim i novijim studijama hrvatskih autora poput Miroslava Akmadže, Ive Banca, Branka Horvata, Tvrtka Jakovine, Berislava Jandrića, Dejana Jovića, Marijana Maticke i Jakova Sirotkovića. Popis se tu, naravno, ne iscrpljuje i nanizati bi se moglo još autora i naslova, ponajviše iz političke povijesti, posebno o prvim godinama poraća. Relevantna sociološka literatura starijega datuma svakako uključuje Stipu Šuvara i Josipa Županova, a etnološka Dunju Rihtman Augustin i Lydiju Sklevicky. Iz područja društvene povijesti posljednjih se desetak godina ističe nekoliko novih izdanja. Katarina Spehnjak obradila je razgranato poratno djelovanje Narodne fronte, Zdenko Radelić u knjigu je objedinio svoja istraživanja radništva i sindikalizma u ranom socijalizmu, a Hrvoje Klasić pisao je o šezdesetim godinama, posebno o 1968. u jugoslavenskom i međunarodnom kontekstu.⁴ Snježana Koren i Magdalena Najbar-Agičić istraživale su utjecaj komunista na nastavu povijesti i historiografiju te na kulturu i znanost, a hrvatskim udžbenicima povijesti bavio se i talijanski povjesničar Stefano Petrunaro čija je studija prevedena na hrvatski.⁵

¹ Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.–1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006.

² Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999.; Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije. Hrvatski pogled*, Zagreb, 1998.; Ivo GOLDSTEIN, *Hrvatska 1918–2008.*, Zagreb, 2008.

³ Sabrina P. RAMET, *Tri Jugoslavije. Izgradnja države i izazov legitimacije 1918.–2005.*, Zagreb, 2009.

⁴ Katarina SPEHNJAK, *Javnost i propaganda. Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske: 1945.–1952.*, Zagreb, 2002.; Zdenko RADELIĆ, *Sindikat i radništvo u Hrvatskoj (1945.–1950.)*, Zagreb, 2012.; Hrvoje KLASIĆ, *Jugoslavija i svijet 1968.*, Zagreb, 2012.

⁵ Snježana KOREN, *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945.–1960). Komunistička partija Jugoslavije, nastava povijesti, historiografija*, Zagreb, 2012.; Magdalena NAJBAR-AGIČIĆ, *U skladu s marksizmom ili*

U dijelu historiografije bližem povijesti svakodnevnoga života izdvajaju se dvije monografije Igora Dude o potrošačkoj kulturi i slobodnome vremenu u socijalističkoj Hrvatskoj.⁶ O jugoslavenskoj potrošačkoj kulturi objavljena je u Sjedinjenim Američkim Državama vrijedna monografija Patricka H. Pattersona.⁷ Ovim su autorima tematski bliska dva inozemna zbornika objavljena na engleskome 2010. – *Yugoslavia's Sunny Side* pod uredništvom austrijskih i *Remembering Utopia* pod uredništvom slovenskih kolegica i kolega.⁸ Potonji je donio šesnaest priloga o kulturi svakodnevice u Jugoslaviji, pisanih većinom iz perspektive povijesti, antropologije i kulturalnih studija. Prvi je posljedica znanstvenoga projekta *Tourism and Leisure Cultures in Socialist Yugoslavia*, pokrenutog na Sveučilištu u Grazu, i obuhvaća trinaest priloga o raznim povijesno-kulturološkim aspektima turizma u socijalizmu, a krajem 2013. objavljen je u hrvatskome prijevodu.⁹ Iznimna važnost ovih zbornika leži u tome što do tada Jugoslavija i njezini istraživači nisu bili zastupljeni u sličnom zbornicima o istočnoj Europi, ponekad zbog jednostavnog nepostojanja autora, ponekad zbog činjenice da zemlja nije bila dijelom Sovjetskoga bloka pa je i u historiografskoj obradi ostala po strani. Upravo to dogodilo se s trima ključnim i ishodišnim zbornicima o materijalnoj kulturi, svakodnevici, dokolici i luksuzu u socijalističkoj istočnoj Europi, objavljenima u Velikoj Britaniji između 2000. i 2010. godine.¹⁰ Kada je već riječ o inozemnim autorima, čije monografije, zbornici ili članci, veće ili manje iskustvo, pristup ili metode nesumnjivo oblikuju suvremenu društvenu povijest i povijest svakodnevnoga života u socijalizmu, a nisu usredotočeni na Jugoslaviju, istaknuti bi trebalo barem desetak imena: Ivan T. Berend, Wendy Bracewell, Paulina Bren, Ulf Brunnbauer, Anne E. Gorsuch, Eric Hobsbawm, Catriona Kelly, Diane P. Koenker, Mary Neuburger, Lewis H. Siegelbaum.

činjenicama? *Hrvatska historiografija 1945–1960.*, Zagreb, 2013.; Magdalena NAJBAR-AGIČIĆ, *Kultura, znanost, ideologija. Prilozi istraživanju politike komunističkih vlasti u Hrvatskoj od 1945. do 1960. na polju kulture i znanosti*, Zagreb, 2013.; Stefano PETRUNGARO, *Pisati povijest iznova: hrvatski udžbenici povijesti 1918–2004.*, Zagreb, 2009.

⁶ Igor DUDA, *U potrazi za blagostanjem. O povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*, Zagreb, 2005.; Igor DUDA, *Pronađeno blagostanje. Svakodnevni život i potrošačka kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih*, Zagreb, 2010.

⁷ Patrick Hyder PATTERSON, *Bought and Sold. Living and Losing the Good Life in Socialist Yugoslavia*, Ithaca i London, 2011.

⁸ Hannes GRANDITS, Karin TAYLOR, ur., *Yugoslavia's Sunny Side. A History of Tourism in Socialism (1950s–1980s)*, Budimpešta i New York, 2010.; Breda LUTHAR, Maruša PUŠNIK, ur., *Remembering Utopia. The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, Washington, 2010.

⁹ Hannes GRANDITS, Karin TAYLOR, ur., *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*, Zagreb, 2013. Posljednjih je godina veći broj znanstvenika surađivao na još nekoliko zanimljivih međunarodnih projekata koji su obuhvaćali i socijalističku Jugoslaviju: Sozialistische Diktatur als Sinnwelt, Physical Violence and State Legitimacy in Late Socialism, Europeanisation of Citizenship in the Successor States of the Former Yugoslavia (CITSEE), Screening Socialism.

¹⁰ David CROWLEY, Susan E. REID, ur., *Socialist Spaces: Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*, Oxford i New York, 2000.; Susan REID, David CROWLEY, ur., *Style and Socialism: Modernity and Material Culture in Postwar Eastern Europe*, Oxford i New York, 2000.; David CROWLEY, Susan E. REID, ur., *Pleasures in Socialism. Leisure and Luxury in the Eastern Bloc*, Evanston, 2010.

Zajednička jugoslavenska povijest ili povijest pojedinih jugoslavenskih republika istražuje se i u hrvatskom post-jugoslavenskom okruženju, pa i na području društvene i kulturne povijesti (Ivana Dobrivojević, Aleš Gabrič), antropologije (Ildiko Erdei, Mitja Velikonja), muzikologije (Ana Hofman, Martin Pogačar) i bliskih disciplina. Spomenuti treba i mnoge druge autore, posebno niz mladih koji još nisu objavili samostalnu knjigu, koji su nedavno doktorirali ili će to uskoro učiniti, a otvaraju dosad neistražene teme. Među srpskim povjesničarima i povjesničarkama koji su obrađivali širu jugoslavensku tematiku, Zoran Janjetović objavio je monografiju o povijesti popularne kulture, dok se Radina Vučetić bavila amerikanizacijom popularne kulture šezdesetih godina.¹¹ Nekoliko je autora različitih naraštaja poteklo s hrvatskog, srpskog ili slovenskog prostora, ali djeluju u inozemstvu odakle otvaraju nove teme: moda i odijevanje (Djurđa Bartlett), popularna glazba (Dean Vuletić), televizija i gledatelji (Sabina Mihelj), urbanizacija i svakodnevica (Ana Kladnik), gospodarsko-politička povijest (Vladimir Unkovski-Korica). Velik broj doktoranada povijesti i srodnih humanističkih znanosti na sveučilištima u zemljama slijednicama Jugoslavije i drugdje u inozemstvu – bilo da potječu s ovoga prostora ili ih za njega veže samo znanstveni interes – mogao bi značiti da slijedi vrlo živo istraživačko razdoblje.

Upravo kao spojnica postjugoslavenskog prostora te različitih humanističkih znanosti nastao je zbornik *Socijalizam na klupi. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike*, čiji su koncept u pulskom Centru za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma osmislili Igor Duda, Lada Duraković, Boris Koroman i Andrea Matošević, a dvoje urednika ideju potom proveli u djelo.¹² Svoje je priloge napisalo jedanaest povjesničara, antropologa, muzikologa i povjesničara književnosti, koji su uz to i generacijski povezani jer do kraja socijalizma nisu stigli prijeći u svijet odraslih, a danas se tim razdobljem bave kao znanstvenici. Neki stariji zbornici već su povezivali autore različitih struka, ali uz prevladavajući etnološki i antropološki pristup. Takav je i zbornik o etnografiji jugoslavenskoga socijalizma *Devijacije i promašaji* te onaj o obilježavanju Dana mladosti u Kumrovcu, pod naslovom *O Titu kao mitu*.¹³ Već potpuno na antropološkom području, popularna je kultura tema knjige Reane Senjković, a sjećanja običnih žena na život u socijalizmu dokumentirana su u *Ženskom biografskom leksikonu*.¹⁴

Naposljetku preostaje izbor među naslovima koji nikako nisu dio historiografije, no bez kojih su interdisciplinarna istraživanja teško zamisliva jer obrađuju područ-

¹¹ Zoran JANJETOVIĆ, *Od internacionale do komercijale. Popularna kultura u Jugoslaviji 1945–1991.*, Beograd, 2011.; Radina VUČETIĆ, *Koka-kola socijalizam. Amerikanizacija jugoslavenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*, Beograd, 2012.

¹² Lada DURAKOVIĆ, Andrea MATOŠEVIĆ, ur., *Socijalizam na klupi. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike*, Zagreb i Pula, 2013.

¹³ Lada ČALE FELDMAN, Ines PRICA, ur., *Devijacije i promašaji. Etnografija domaćeg socijalizma*, Zagreb, 2006.; Nevena ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, Kirsti MATHIESEN HJEMDAHL, ur., *O Titu kao mitu. Proslava Dana mladosti u Kumrovcu*, Zagreb, 2006.

¹⁴ Reana SENJKOVIĆ, *Izgubljeno u prijenosu. Pop iskustvo soc kulture*, Zagreb, 2008.; Dijana DIJANIĆ, Mirka MERUNKA-GOLUBIĆ, Iva NIEMČIĆ, Dijana STANIĆ, *Ženski biografski leksikon. Sjećanje žena na život u socijalizmu*, Zagreb, 2004.

je povijesti medija, filma, televizije, popularne glazbe, popularne kulture i književnosti te turizma.¹⁵ Dio historiografije nije ni *Leksikon YU mitologije*, čiji se sadržaj temelji na sjećanjima svjedoka socijalističke svakodnevice i popularne kulture, no njegove natuknice sigurno mogu biti inspiracija pri odabiru tema znanstvenih istraživanja.¹⁶

Socijalizam među kustosima

Rezultati znanstvenih istraživanja široj javnosti sigurno mogu postati dostupniji ako napuste sveučilišne predavaonice, knjižne korice i digitalne baze znanstvenih časopisa te se pretoče u neki oblik opipljive stvarnosti. Jedna od mogućnosti je muzejska djelatnost s većim ili manjim izložbama i pratećim deplijanima i katalogima koji se često pretvaraju u knjige s odlično utemeljenim znanstvenim tekstovima. Različiti fenomeni svakodnevnoga života u socijalizmu posljednjih su desetak godina pronašli svoj put do europskih muzejsko-galerijskih prostora.

Hrvatski muzealci neko su vrijeme oklijevali, no posljednjih desetak godina zaredao je veći broj vrijednih izložaba o društveno-kulturnim aspektima socijalizma. Godine 2004. u Domu hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu krenulo se s izložbom *Pedesete godine u hrvatskoj umjetnosti*, čiji je autorski tim na čelu sa Zvonkom Makovićem obradio teme iz likovne umjetnosti, urbanizma i arhitekture, književnosti, glazbe i filma. Javnost je Ante Tonči Vladislavić potom preusmjerio na modu i izložbu *Drugarica à la mode – odijevanje i moda u Zagrebu od 1945. do 1960.* (Muzej suvremene umjetnosti, 2006.). Međutim, moguće je da se prvi djelomični izlazak umjetničkog i svakodnevnog socijalizma iz muzejskih fundusa dogodio u Muzeju grada Zagreba putem plakata poput onih za Franckovu kavu s nasmijanom gospođom i za posude Gorica kao „ponos domaćice“, i to na izložbi *Zvonimir Faist: Diktati vremena – Plakati od kasnih 1930-ih do ranih 1960-ih godina* (Željka Kolveshi, 2003–04.). Slijedilo je nekoliko specijaliziranih tematskih izložbi u istome muzeju od kojih je svaka bila nova studija slučaja, reprezentativni primjer kojim se može stvarati šira slika o povijesnom razdoblju: *Socijalistički realizam – iz Zbirke hrvatske fotografije Fotokluba Zagreb* (Zdenko Kuzmić, 2006.), *Mister Morgen – Ivo Robić* (Maja Šojat-Bikić, Boris Mašić, Vesna Leiner, 2007.), *Žuži Jelinek – ambasador mode* (Maja Arčabić, 2008.). Niz će se na neki način nastaviti izložbom *Vrijeme giganata: zagrebačka industrijska baština 1945.–1990.* kao trećim dijelom višegodišnjeg istraživačkog i izložbenog projekta *Zagrebačka industrijska baština: povijest, stanje, perspektive* (Goran Arčabić, 2009–14.).

¹⁵ Božidar NOVAK, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, Zagreb, 2005.; Ivo ŠKRABALO, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997. Pregled povijesti hrvatske kinematografije*, Zagreb, 1998.; Daniel J. GOULDING, *Jugoslavensko filmsko iskustvo, 1945.–2001.*, Zagreb, 2004.; Nikica GILIĆ, *Uvod u povijest hrvatskog igranog filma*, Zagreb, 2010.; VONČINA, Nikola, *Hrvatske TV drame i serije (1956–1971)*, Zagreb, 2011.; Igor MIRKOVIĆ, *Sretno dijete*, Zaprrešić, 2005.; Siniša ŠKARICA, *Kad je rock bio mlad. Priča s istočne strane 1956.–1970.*, Zagreb, 2005.; Maša KOLANOVIĆ, *Udarnik! Buntovnik? Potrošač... Popularna kultura i hrvatski roman od socijalizma do tranzicije*, Zagreb, 2011.; Boris VUKONIĆ, *Povijest hrvatskog turizma*, Zagreb, 2005.

¹⁶ Iris ADRIĆ et al., ur., *Leksikon YU mitologije*, Zagreb i Beograd, 2004.

Između 2011. i 2013. priređene su tri velike izložbe koji su, barem iz hrvatske perspektive, postale najuočljiviji dio većega izložbenoga vala koji se tih godina događao u Hrvatskoj i susjednim zemljama. Prva je otvorena u zagrebačkom Muzeju suvremene umjetnosti pod naslovom *Socijalizam i modernost. Umjetnost, kultura, politika 1950.–1974.* (2011–12.), a bavila se propitivanjem pojma modernosti na području umjetnosti, arhitekture, dizajna i popularne kulture u Hrvatskoj u jugoslavenskom i hladnoratovskom kontekstu. Postav i obiman katalog plod je rada autorskog i kustoskog tima pod vodstvom povjesničarke umjetnosti Ljiljane Kolečnik.¹⁷ Slijedila je izložba o jugoslavenskom urbanističko-arhitektonskom procvatu pod naslovom *Nedovršene modernizacije: između utopije i pragmatizma. Arhitektura i urbanizam u socijalističkoj Jugoslaviji i zemljama slijednicama* (2012–14.), koja je najprije otvorena u Mariboru da bi potom obišla Beograd, Zadar, Ljubljano, Sarajevo, Cetinje, Skopje, Tiranu i naposljetku Zagreb. Postav i katalog rezultat su dvogodišnjeg istraživačkog projekta koji je uključio dvadesetak sudionika i čiji su voditelji, kao i kustosi izložbe, bili kritičari i povjesničari arhitekture Maroje Mrduljaš i Vladimir Kulić.¹⁸ Treća po redu hrvatskoj je javnosti predstavljena izložba *Refleksije vremena 1945.–1955.* (2012–13.), koja je poslije zagrebačke Galerije Klovićevi dvori, s izmijenjenim postavom, gostovala u pulskom Muzejsko-galerijskom prostoru Sveta srca, uz domaćinstvo Arheološkoga muzeja Istre. Desetak je autora tekstova za izložbu i obiman katalog činilo tim koji je kao autorica koncepcije predvodila kustosica Jasmina Bovoljak.¹⁹ Izložci posuđeni iz više muzejskih i arhivskih ustanova svjedočili su o političkim, društvenim i umjetničkim transformacijama tijekom burnih prvih deset godina jugoslavenskoga socijalizma koji je tada prelazio put od sovjeticizacije do odmaka od sovjetskoga uzora.

Kada je riječ o povijesti industrijskoga dizajna, posljednjih se godina izdvaja muzeološki rad Koraljke Vlajo iz zagrebačkoga Muzeja za umjetnost i obrt. Na izložbi *Porculanski sjaj socijalizma, dizajn porculana: Jugokeramika/Inker, 1953.–1991.* (2010.) predstavljeno je posuđe poznate tvornice iz Zaprešića, električni uređaji obrađeni su na izložbi *Skriveni dizajn – Odjel dizajna Končar 1971.–1990.* (2011.), a oblikovanje ambalaže kozmetičkih proizvoda bilo je tema izložbe *Marijina industrija ljepote – Marija Kalentić i Neva: dizajn ambalaže 1963.–1985.* (2013–14.). Izložbe o Jugokeramici i Končaru povezane su s ljubljanskom izložbom *Iskra – nesvrstani dizajn 1946.–1990.* (Iskra: Neuvršćeno oblikovanje 1946–1990, Muzej za arhitekturu i dizajn, Cvetka Požar i Barbara Predan, 2009–10.) i beogradskom izložbom *Dizajn centar* (Muzej istorije Jugoslavije, Ivan Manojlović, 2013.) te 2013. godine zajedno postavljene u Beogradu pod nazivom *Dobar dizajn – klasici YU dizajna.* Grafičkim dizajnom u Hrvatskoj, poglavito oblikovanjem naslovnica knjiga i zaštitnih znakova poduzeća, bave se dizajnerice Lana Cavar i Narcisa Vukojević u sklopu svojega dvodijelnoga projekta *Iskopavanja (Sudi knjigu po koricama i Znakovi proizvodnje – proizvodnja znakova).*

¹⁷ Ljiljana KOLEŠNIK, ur., *Socijalizam i modernost. Umjetnost, kultura, politika 1950.–1974.*, Zagreb, 2012.

¹⁸ Maroje MRDULJAŠ, Vladimir KULIĆ, ur., *Unfinished Modernisations. Between Utopia and Pragmatism*, Zagreb, 2012.

¹⁹ Jasmina BAVOLJAK, ur., *Refleksije vremena 1945.–1955.*, Zagreb, 2012.

Ustanova koja je posljednjih godina kao partner ili domaćin sudjelovala u gotovo svim važnijim projektima socijalističke tematike jest beogradski Muzej povijesti Jugoslavije (Muzej istorije Jugoslavije). Muzej je nastao 1996. spajanjem Memorijalnoga centra Josip Broz Tito i Muzeja revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije, a nepostojanje stalnoga postava o povijesti države iz svojega naziva odlično nadomješta privremenim izložbama, što gostujućima što vlastitima, utemeljenima većinom na svojem bogatom fundusu. Pojednim fenomenima društvene povijesti bavile su se izložbe *Tehnika narodu. Slike modernizacije socijalističke Jugoslavije 1955–1975.* (Ivan Manojlović, 2012.), *Posljednja mladost u Jugoslaviji 1977–1984.* (Marina Martić, Stevan Vuković, 2011–12.), *Titove Nove godine* (Ana Panić, 2008–09.). Društveno-kulturna tematika bila je djelomično zastupljena i u sveobuhvatnoj izložbi *Jugoslavija: od početka do kraja* (Ana Panić, 2012–13.), čija je cjelina Ekonomija i društvo bila usmjerena prema industrijalizaciji i urbanizaciji, životnom standardu, potrošačkoj i popularnoj kulturi, dotaknuvši i radništvo, emancipaciju žena, stanogradnju, garstbarjtere i brendove. Povrh toga, izložba je bila primjer međunarodne suradnje istraživača i više ustanova-partnera. Sa sličnom idejom MIJ je krenuo u pripremu posebne tematske izložbe o modernizaciji svakodnevnoga života u socijalističkoj Jugoslaviji čije se otvaranje očekuje krajem 2014. godine. Iznimno vrijedan projekt MIJ-a je i digitalizacija fotografskoga gradiva koje je sada dostupno preko muzejskih mrežnih stranica.

Pojednim se svakodnevnim, potrošačkim i popularno-kulturnim praksama svakodnevice bavila beogradska izložba *Živio život* (Živeo život, 2013–14.), određene je društvene fenomene obradila ljubljanska izložba *Tito – lice Jugoslavije* (Tito – obraz Jugoslavije, 2013–14.), a zemljopisno sasvim blizu akterima svoje teme bile su dvije izložbe izvan bivših jugoslavenskih granica: u Grazu se, a potom i u Berlinu, mogla pogledati izložba Michaela Zinganela *Odmor nakon pada – Transformacija socijalističke turističke arhitekture na hrvatskom Jadranu* (Urlaub nach dem Fall – Transformationen sozialistischer Ferienarchitekturen an der kroatischen Adria, 2012.), dok je godinu kasnije u Trstu jugoslavenskim kupcima bila posvećena mala izložba i umjetnički projekt *Garnizon Ponterosso* (Presidio Ponterosso, 2013.).²⁰ Više drugih projekata posljednjih desetak godina nije bilo strogo okrenuto socijalizmu, već su to razdoblje uključili u širi vremenski raspon.

Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma

Među nastojanjima za jačanjem istraživanja socijalističkoga razdoblja jest i osnivanje Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma (CKPIS) pri Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli.²¹ Inicijatori osnivanja su Andrea Marošević, Boris Koroman, Lada

²⁰ S izložbom u Grazu povezana je studija Elke BEYER, Anke HAGEMANN, Michael ZINGANEL, ur., *Holiday after the Fall. Seaside Architecture and Urbanism in Bulgaria and Croatia*, Berlin, 2013.

²¹ Osnivanje i djelovanje dokumentirani su u pisanoj i digitalnoj arhivi CKPIS-a za razdoblje od početka studenog 2011. do kraja srpnja 2013. godine. Podaci o svim aktivnostima dostupni su na mrežnim stranicama Centra u sklopu stranica pulskoga Sveučilišta (www.unipu.hr).

Duraković i Igor Duda, nastavnici na različitim sveučilišnim odjelima. Po dobivanju početne usmene podrške rektora Roberta Matijašića, početkom 2012. svoj konačni je oblik dobio Elaborat o osnivanju.²² Elaboratom je predviđeno da se znanstveno-istraživački rad odvija u okviru područja humanističkih, društvenih i interdisciplinarnih znanosti, a s obzirom na početnu ekipiranost Centra posebno na poljima povijesti, etnologije i antropologije, filologije i znanosti o umjetnosti. U središtu je interesa razdoblje socijalizma od 1945. do 1990. na hrvatskom i jugoslavenskom prostoru, no predmet istraživanja mogu biti i socijalističke i komunističke ideje u ranijem razdoblju, kao i vrijeme postsocijalizma i tranzicije. Predviđeno je da Centar, pored istraživačke, razvija izdavačku djelatnost, organizira znanstvene skupove, prikuplja knjižni fond, audiovizualno i pisano arhivsko gradivo te informacije o očuvanosti arhivskoga fonda iz razdoblja socijalizma, doprinosi obogaćivanju ponude predmeta na sveučilišnim studijskim programima, potiče studente na proučavanje socijalizma i prati napredovanje svojih suradnika doktoranada. Elaborat nikako nije mogao zaobići vrednovanje Pule kao odličnoga polazišta za istraživanje socijalizma, upravo s točke koja je značila novi državni teritorij, s izmijenjenom demografskom i kulturnom podlogom te nabijen novim značenjima (predsjednička rezidencija na Brijunima, filmski festival, vojni garnizon), a usto zemljopisno blizak i kulturološki otvoren hladnoratovskom Zapadu.

U veljači 2012. zaprimljena su pozitivna mišljenja dvoje recenzenata – Tvrtka Jakovine s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ines Prica s Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu.

„Upravo suprotno svjetskim trendovima, u trenutku kada je vrijeme socijalističke Hrvatske i Hrvatske u socijalističkoj Jugoslaviji trebalo najviše istraživati na temelju dokumenata koji su postajali dostupni i uključiti se u slične, razgranate međunarodne znanstvene projekte, kod nas je došlo do dramatičnog zaostajanja, a onda i povećane ideologizacije ionako ideologijom opterećenih povijesnih istraživanja. Centar, kao jedna od krovnih ustanova koja bi okupljala istraživače iz zemlje i sve koji se bave tom problematikom iz svijeta, osigurala bi mjesto razmjene informacija, razgovore i tako stimulirala istraživanja, vjerojatno pomogla da lakše nadoknadimo ono što je već trebalo učiniti.“²³

„Stvaranje Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma omogućilo bi razmjenu ideja, stvaranje zajedničke baze podataka, korištenje grade, kao i transmisiju znanja o jednoj složenoj i osjetljivoj problematici koja izmiče u svojoj iskustvenoj dimenziji, pa je sve podložnija manipulacijskim diskursima različitih vrsta. Ovakav koncept jamci empirijsku zasnovanost, znanstvenu brižnost i dijalog različitih disciplinarnih i drugih polazišta, čime je njegov edukativni potencijal iznimno vrijedan i poticajan.“²⁴

Elaborat, stručna mišljenja i pristanak stručnih vijeća triju sveučilišnih odjela na angažman njihovih djelatnika prethodili su odluci Senata koji je na svojoj sjednici 9. srpnja

²² Arhiva CKPIS, Elaborat o osnivanju Centra za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma, 7. veljače 2012.

²³ Arhiva CKPIS, Stručno mišljenje prof. dr. sc. Tvrtka Jakovine, 20. veljače 2012.

²⁴ Arhiva CKPIS, Stručno mišljenje dr. sc. Ines Prica, znanstvene savjetnice, 19. veljače 2012.

2012., nakon rasprave o financijskim i organizacijskim pitanjima, s dvanaest glasova za i tri suzdržana donio odluku o osnivanju CKPIS-a kao nove sastavnice Sveučilišta.²⁵ Dana 18. srpnja održana je prva konstituirajuća sjednica Vijeća Centra, potom je potvrđen prvi jednogodišnji voditelj i prihvaćen godišnji plan rada. Na jesen je prihvaćen konačni prijedlog vizualnog identiteta koji su izradile Lana Cavar i Narcisa Vukojević.

Usprkos kratkom ili čak nepostojećem povijesnom odmaku, pa i teretu sudionika, ipak se može zaključiti da je CKPIS u prvoj fazi svojega djelovanja u kratkome vremenu opravdao svoje osnivanje. Na dvije je fronte pokrenuto umrežavanje, na individualnoj je razini stvorena mreža znanstvenika, dok je na institucionalnoj sklopljeno nekoliko ugovora o suradnji. Međunarodna mreža CKPIS-a, pokrenuta krajem 2012. u obliku popisa na mrežnim stranicama i informativne mailing-liste, trenutno okuplja oko 170 znanstvenika i doktoranada. Potpisani su ugovori o suradnji s Institutom za studije istočne i jugoistočne Europe (IOS) u Regensburgu, Institutom za etnologiju i folkloristiku (IEF) i Hrvatskim institutom za povijest (HIP) u Zagrebu te je uspostavljena suradnja s Centrom za studije jugoistočne Europe (CSEES) Sveučilišta u Grazu. Djelatnici CKPIS-a suradnici su na dvogodišnjim projektima koji se financiraju temeljem bilateralne suradnje Hrvatske (Ministarstvo, znanosti, obrazovanja i sporta) s Austrijom i Slovenijom: *Politika nacionalnog identiteta i demokratizacija u Austriji i Hrvatskoj* (partner je CSEES iz Graza) te *Kulture rada od socijalizma do EU: Slovenija i Hrvatska u komparativnoj perspektivi* (partner je ZRC SAZU iz Ljubljane). Povoljni su bili i rezultati natječaja Hrvatske zaklade za znanost pa je 2014. pokrenut trogodišnji uspostavnici istraživački projekt *Stvaranje socijalističkoga čovjeka. Hrvatsko društvo i ideologija jugoslavenskoga socijalizma* koji okuplja jedanaest znanstvenika i doktoranada s četiri sveučilišta. U proteklom početnom razdoblju djelovanja od trajne su vrijednosti svaka-ko četiri sveska CeKaPISarnice, biblioteke s izdanjima CKPIS-a koja izlaze u sklopu samostalnih izdavačke djelatnosti pulskog Sveučilišta ili u suradnji s drugim izdavačima.²⁶

Glavni je cilj bogate javne djelatnosti Centra bio učiniti novu sastavnicu Sveučilišta vidljivom i prepoznatljivom u akademskoj i široj zajednici. Prvi izlazak CKPIS-a u javnost, u listopadu 2012., bila je tribina *Perspektive kulturoloških i povijesnih istraživanja socijalizma*. Slijedila je *Radionica za suvremenu povijest*, stručni i znanstveni skup o suvremenoj povijesti s doktorandima i bivšim studentima Sveučilišta, a studentskog je karaktera bio i seminar povodom 60. obljetnice pulskoga filmskog festivala. U suradnji s pulskom Sveučilišnom knjižnicom priređena je izložba plakata pod nazivom *Glazba narodu! Pulski glazbeni život na plakatima od 1948. do 1966. godine*. Samostalno ili u suradnji s drugim ustanovama (Kino Valli, Hrvatska radio-televizija, Arheološki muzej Istre, Povijesni i pomorski muzej Istre, Gimnazija Pula) organizirane su kino-projekcije, serije javnih predavanja, predstavljanja znanstvenih knjiga i akcija prikupljanja muzejskih predmeta. Posebno valja istaknuti suradnju s

²⁵ Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Zapisnik 11. sjednice Senata, održane 9. srpnja 2012.

²⁶ Npr. Igor DUDA, Anita BUHIN, Igor STANIĆ, ur., *Radionica za suvremenu povijest. Istraživanja diplomanata pulskog Sveučilišta 2011–2013.*, Pula i Zagreb, 2013.; L. DURAKOVIĆ, A. MATOŠEVIĆ, *Socijalizam na klupi*.

udrugom Sa(n)jam knjige u Istri na temelju koje je program *Socijalizam na klupi* bio jedna od okosnica 19. pulskog sajma knjiga.

Za trajanja Sajma, u prosincu 2013., u organizaciji CKPIS-a na Sveučilištu je održan znanstveni skup *Socijalizam na klupi. Kulturološke i povijesne interpretacije jugoslavenskoga i postjugoslavenskih društava* čime je učinjen velik nacionalni i međunarodni iskorak Centra. Više od osamdeset sudionika iz petnaestak zemalja tri je dana iz perspektive različitih humanističkih znanosti raspravljalo o nedavnoj prošlosti prostora koji je činio Jugoslaviju. Dio izlagača unaprijed je svoje radove objavio u zborniku *Socijalizam na klupi. Jugoslavensko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike*, a u pripremi su posebni temati u hrvatskim znanstvenim časopisima – *Časopisu za suvremenu povijest*, *Historijskom zborniku* i *Narodnoj umjetnosti*. Namjera je organizatora da *Socijalizam na klupi* postane redovita dvogodišnja konferencija.

Povrh svega toga, za priručnu knjižnicu Centra u protekle gotovo dvije godine prikupljeno je blizu stotinu svezaka. Započelo se s uređivanjem baze podataka E-socijalizam koja će uključivati digitalizirane bibliografije periodike i drugih izdanja te poveznice na časopise, publikacije i projekte. Pored dovoljne prisutnosti u lokalnim i nacionalnim medijima, djelatnost i izdanja CKPIS-a predstavljeni su na drugim akademskim ustanovama (Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hrvatski institut za povijest u Zagrebu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju Sveučilišta u Beogradu). Osim putem već spomenute mailing-liste, informacije se prenose i putem društvene mreže Facebook gdje se CKPIS-ova zajednica bliži brojcima od tisuću članova.

Mnoge bi zadatke bilo znatno teže ostvariti bez angažmana dvoje suradnika – magistara povijesti i doktoranada Anite Buhin i Igora Stanića, posebno potonjega koji se u Centru dulje zadržao i aktivno nastavljao suradnju. Njihov se status mijenjao od volonterskog preko jednogodišnjeg ugovora za stručne suradnike pa natrag do volonterskog. Ovakva je situacija odraz nepovoljnoga trenda u zapošljavanju pa radna mjesta (a ne volontiranje ili minimalna plaća) i radni prostor (a ne podstanarstvo na Odsjeku za povijest) ostaju glavni organizacijski problemi Centra. Znanstvene publikacije i projekti vjerojatno dugo mogu počivati na entuzijazmu i svoditi se pod redoviti rad znanstvenika i nastavnika, ali dokazivanje Centra kao čvrsto utemeljene znanstvene ustanove i pulskog Sveučilišta kao referentne točke u istraživanju socijalizma uvelike ovisi o institucionalnoj podršci i stabilnom izvoru financiranja.

Zaključak: mostovima protiv kaskanja

Hrvatska historiografija o socijalizmu morala bi graditi dva mosta: jedan bi je trebao povezivati sa srodnim znanostima koje također istražuju socijalizam, a drugi s bližim i daljim međunarodnim okruženjem. Povjesničari moraju biti upućeni u istraživanja koja se poduzimaju na području antropologije, povijesti književnosti, povijesti umjetnosti, kulturalnih studija, medijskih studija, rodničkih studija, sociologije ili politologije. Takva istraživanja dobro je povezivati s razgranatim i različitim pristupima

unutar same povijesne znanosti. Pored toga, hrvatske humanističke znanosti ne mogu se oglušiti na poticaje što dolaze iz drugih znanstvenih sredina koje istražuju i objavljuju na temu povijesti druge Jugoslavije. Čitati djela inozemnih povjesničara o jugoslavenskome socijalizmu, zemljama Sovjetskoga bloka ili zemljama Zapada u poratnomu Zlatnom dobu i nakon njega – doista o svemu tome, bez zatvaranja u jedan dio Europe i jedan politički sustav – a pritom ne poželjeti učiniti nešto slično ili ne pokušati osmisliti vlastiti pristup čini se nezamislivim u svijetu ozbiljne znanosti. Hrvatska svoju povijest dvadesetoga stoljeća uvelike dijeli s ostalim postjugoslavenskim državama pa to prirodno dovodi do razmjene ideja na tom prostoru, do recepcije i kritike te uspostavljanja suradnje. Slični jezici uglavnom ne predstavljaju komunikacijsku barijeru, a slična se i zajednička povijesna iskustva moraju usporediti, neovisno o tome hoće li krajnji rezultat biti utemeljeni sukob argumenata ili iskreno slaganje u interpretaciji. Održavanje komunikacije prema široj javnosti – ne samo putem izložaba, već i prema televizijskoj publici putem dokumentarnih filmova i serija – također je važno, no samo uz dobru znanstvenu podlogu. Već je snimljeno više takvih dokumentarnih projekata.

Pored dvaju spomenutih mostova i čvrstog polazišta za popularizaciju, potrebno je i da hrvatski sustav visokog obrazovanja i politika zapošljavanja u sustavu znanosti dovedu do većega broja profesionalnih povjesničara koji će kao strastveni znanstvenici i plodni autori istraživati i pisati povijest. Posebno suvremenu za koju postoji nepregledna količina izvornoga gradiva. Za sada se čini da visoko obrazovanje i znanost – usprkos otvaranju novih studija i zapošljavanju tijekom posljednjih dvadesetak godina – ne mogu primjereno savladati krupan zalogaj povijesti dvadesetoga stoljeća. Svakako su potrebni veći iskoraci te suradnja na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Od takvoga pristupa koristi bi mogle imati i humanističke znanosti, i obrazovanje budućih povjesničara, i društvo podložno povijesnoj znatiželji. Za nadati se da val koji traje već desetak godina još može porasti te da iza njega možda dolazi još veći.

Literatura

- ADRIĆ, Iris et al. (ur.), *Leksikon YU mitologije*, Zagreb i Beograd, 2004.
- BAVOLJAK, Jasmina (ur.), *Refleksije vremena 1945.-1955.*, Zagreb, 2012.
- BEYER, Elke; HAGEMANN, Anke; ZINGANEL, Michael (ur.), *Holiday after the Fall. Seaside Architecture and Urbanism in Bulgaria and Croatia*, Berlin, 2013.
- BILANDŽIĆ, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999.
- CROWLEY, David; REID, Susan E. (ur.), *Socialist Spaces: Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*, Oxford i New York, 2000.
- CROWLEY, David; REID, Susan E. (ur.), *Pleasures in Socialism. Leisure and Luxury in the Eastern Bloc*, Evanston, 2010.
- ČALE FELDMAN, Lada; PRICA, Ines (ur.), *Devijacije i promašaji. Etnografija domaćeg socijalizma*, Zagreb, 2006.

- DIJANIĆ, Dijana; MERUNKA-GOLUBIĆ, Mirka; NIEMČIĆ, Iva; STANIĆ, Dijana, *Ženski biografski leksikon. Sjećanje žena na život u socijalizmu*, Zagreb, 2004.
- DUDA, Igor, *U potrazi za blagostanjem. O povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*, Zagreb, 2005.
- DUDA, Igor, *Pronađeno blagostanje. Svakodnevni život i potrošačka kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih*, Zagreb, 2010.
- DUDA, Igor; BUHIN, Anita; STANIĆ, Igor (ur.), Radionica za suvremenu povijest. Istraživanja diplomanata pulskog Sveučilišta 2011–2013., Pula i Zagreb, 2013.
- DURAKOVIĆ, Lada; MATOŠEVIĆ, Andrea (ur.), *Socijalizam na klupi. Jugoslaven-sko društvo očima nove postjugoslavenske humanistike*, Zagreb i Pula, 2013.
- GILIĆ, Nikica, *Uvod u povijest hrvatskog igranog filma*, Zagreb, 2010.
- GOLDSTEIN, Ivo, *Hrvatska 1918–2008.*, Zagreb, 2008.
- GOULDING, Daniel J., *Jugoslavensko filmsko iskustvo, 1945.–2001.*, Zagreb, 2004.
- GRANDITS, Hannes; TAYLOR, Karin (ur.), *Yugoslavia's Sunny Side. A History of Tourism in Socialism (1950s–1980s)*, Budimpešta i New York, 2010.
- GRANDITS, Hannes; TAYLOR, Karin (ur.), *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*, Zagreb, 2013.
- JANJETOVIĆ, Zoran, *Od internacionale do komercijale. Popularna kultura u Jugoslaviji 1945–1991.*, Beograd, 2011.
- KLASIĆ, Hrvoje, *Jugoslavija i svijet 1968.*, Zagreb, 2012.
- KOLANOVIĆ, Maša, *Udarnik! Buntovnik? Potrošač... Popularna kultura i hrvatski roman od socijalizma do tranzicije*, Zagreb, 2011.
- KOLEŠNIK, Ljiljana (ur.), *Socijalizam i modernost. Umjetnost, kultura, politika 1950.–1974.*, Zagreb, 2012.
- KOREN, Snježana, *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945–1960). Komunistička partija Jugoslavije, nastava povijesti, historiografija*, Zagreb, 2012.
- LUTHAR, Breda; PUŠNIK, Maruška (ur.), *Remembering Utopia. The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, Washington, 2010.
- MATKOVIĆ, Hrvoje, *Povijest Jugoslavije. Hrvatski pogled*, Zagreb, 1998.
- MIRKOVIĆ, Igor, *Sretno dijete*, Zaprešić, 2005.
- MRDULJAŠ, Maroje; KULIĆ, Vladimir (ur.), *Unfinished Modernisations. Between Utopia and Pragmatism*, Zagreb, 2012.
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena, *U skladu s marksizmom ili činjenicama? Hrvatska historiografija 1945–1960.*, Zagreb, 2013.
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena, *Kultura, znanost, ideologija. Prilozi istraživanju politike komunističkih vlasti u Hrvatskoj od 1945. do 1960. na polju kulture i znanosti*, Zagreb, 2013.
- NOVAK, Božidar, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*, Zagreb, 2005.

- PATTERSON, Patrick Hyder, *Bought and Sold. Living and Losing the Good Life in Socialist Yugoslavia*, Ithaca i London, 2011.
- PETRUNGARO, Stefano, *Pisati povijest iznova: hrvatski udžbenici povijesti 1918–2004.*, Zagreb, 2009.
- RADELIĆ, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.–1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006.
- RADELIĆ, Zdenko, *Sindikat i radništvo u Hrvatskoj (1945.–1950.)*, Zagreb, 2012.
- RAMET, Sabrina P., *Tri Jugoslavije. Izgradnja države i izazov legitimacije 1918.–2005.*, Zagreb, 2009.
- REID, Susan; CROWLEY, David (ur.), *Style and Socialism: Modernity and Material Culture in Postwar Eastern Europe*, Oxford i New York, 2000.
- SENJKOVIĆ, Reana, *Izgubljeno u prijenosu. Pop iskustvo soc kulture*, Zagreb, 2008.
- SPEHNJAK, Katarina, *Javnost i propaganda. Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske: 1945.–1952.*, Zagreb, 2002.
- ŠKARICA, Siniša, *Kad je rock bio mlad. Priča s istočne strane 1956.–1970.*, Zagreb, 2005.
- ŠKRABALO, Ivo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997. Pregled povijesti hrvatske kinematografije*, Zagreb, 1998.
- ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, Nevena; MATHIESEN HJEMDAHL, Kirsti (ur.), *O Titu kao mitu. Proslava Dana mladosti u Kumrovcu*, Zagreb, 2006.
- VONČINA, Nikola, *Hrvatske TV drame i serije (1956–1971)*, Zagreb, 2011.
- VUČETIĆ, Radina, *Koka-kola socijalizam. Amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*, Beograd, 2012.
- VUKONIĆ, Boris, *Povijest hrvatskog turizma*, Zagreb, 2005.

SUMMARY

NEW RESEARCHES OF EVERYDAY LIFE AND SOCIO-CULTURAL HISTORY OF YUGOSLAV SOCIALISM

During the last ten years, there was an increased interest in the research of history of the socialist period. The trend is present in historiography, other humanities and museology, both in Croatia and abroad. There are more and more researches, as well as an accretion in the quantity of published literature on social and cultural history and the history of everyday life. Croatian historians have been following the trends of larger historiographies to a certain extent, and they have been trying to develop the freshness of themes and methodology which directs them towards interdisciplinarity. The same has been done by the museums which have organized or hosted a large number of exhibitions, many of which were a result of the academic and cultural cooperation in the post-Yugoslav area. Among the efforts to strengthen the research of the socialist period, there is also the establishment of the Centre for Cultural and Historical Research of Socialism (CKPIS) at the Juraj Dobrila University of Pula in 2012. Its researchers have been focusing on history, ethnology and anthropology, musicology, history of literature and cultural studies. Ten years of the new wave of research of the Yugoslav socialist society, culture and everyday life is a period long enough for drawing a line and evaluating the state of the art. The paper presents the researched and under-researched topics, and suggests the future direction of the Croatian historiography on socialism. The author points out the need for keeping the bridge towards other disciplines that are involved in socialism research, as well as the bridge towards closer and wider international surroundings. The Croatian system of high education and academic employment should aim at a larger number of historians dealing with contemporary history, the period richest with historical sources.

Key words: Historiography, Humanities, Museum Studies, Socialism, Everyday life, Social history, Croatia, Yugoslavia